

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

2 § Soveltamisala

Soveltamisalaan on lisätty normaaliolojen häiriötilanteet, mikä on erittäin kannatettavaa.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

8 § Valmiussuunnitelma ja muu varautumisen suunnittelu

Perustelujen sivulla 206 on mainittu toiminnan kannalta keskeisten henkilöiden varaukset (asevelvollisuuslain 89 §:n mukainen ns. VAP-varaus) sekä toiminnan kannalta välttämättömän materiaalin varmistaminen (laitteet, tarvikkeet). Mietinnön sivulla 150 kerrotaan, että rakennusalalla työskentelevistä 91 % on miehiä. Jos VAP varauksia ei ole tehty riittävästi, voi olla vaarana, että työvoimaa ei riitä välttämättömään rakentamiseen, jos poikkeusolot johtuvat 11 §:n 1 kohdan mukaisesta aseellisesta hyökkäyksestä ja reserviläiset on kutsuttu palvelukseen.

Varautumisen suunnittelua voisi pohtia vielä tarkemmin. Työkoneiden ja kuljetuskaluston varaamiseen kehitettiin vuosikymmeniä sitten POOLERI-järjestelmä, joka sittemmin lakkautettiin. Sen korvaajaksi kehitettiin ATV-mallia, joka ei kuitenkaan taida olla aktiivisessa käytössä. Kysymys

kuuluu, kuinka poikkeusoloissa voidaan varmistaa, että välttämättömään rakentamiseen on varattavissa työkoneita sinne, missä niitä kipeimmin tarvitaan?

Toinen niin sanotun ”hyvän sään” aikana pohdittava asia olisi 88 §:n ja 142 §:n mukaisten ostolupien kehittäminen. Mikä ostolupa käytännössä olisi ja miten se toimisi? Olisiko kysymys paperisesta ”kortista” vai jonkinlaisesta sähköisestä sovelluksesta ja kuinka se mahdollisesti toimisi, jos tietoverkko ei toimisikaan?

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

11 § Poikkeusolojen edellytykset

Poikkeusolojen edellytyksistä kohdat 1 ja 2 vastaavat voimassa olevan valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohtia, joiden olemassaoloon rakentamisen ja rakennustuotteiden säännös-tely on tähän asti perustunut. On erittäin hyvä asia, että 142 §:n mukaisesti rakennustuotteiden sääntely voisi jatkossa olla mahdollista myös 11 §:n 5 kohdan mukaisissa tilanteissa. Käytännössä rakennustuotteet voisivat tulla kysymykseen 5 kohdan d alakohdassa, jossa mainitaan energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuus. Rakennustuotteet voisivat olla mainittuja välttämättömiä hyödykkeitä. Rakennustuotteita ei ole kuitenkaan mainittu mietinnön sivulla 217 olevissa perusteluissa. Olisi hyvä mainita rakennustuotteet listassa ja perusteluissa, jotta mahdollisilta tulkintaongelmilta välttyttäisiin. Esimerkiksi kriittisen infrastruktuurin korjaaminen ei onnistu ilman rakennustuotteita ja rakennustuotteista voi tulla pulaa myös muun syyn kuin aseellisen hyökkäyksen tai sen uhkan takia. Kaikkia rakennustuotteita ei valmisteta Suomessa ja niiden saaminen Suomeen voi vaarantua eri syistä.

Välttämättömien hyödykkeiden saatavuuden turvaamisesta säädetään 88 §:ssä ja välttämättömän hyödyketuotannon turvaamisesta 89 §:ssä. Kyseiset pykälät linkittyvät kiinteästi 11 §:n poikkeusolojen edellytyksiin. 89 §:n 8 kohdassa mainitaan muut teollisuustuotannon välttämättömät materiaalit ja hyödykkeet, mutta näidenkään pykälien perusteluissa ei mainita rakennustuotteita.

Rakennustuotteita koskevat säännökset on sijoitettu erikseen lukuun 20 Välttämättömän rakentamisen turvaaminen, mikä on sinänsä oivallinen ratkaisu. Huolta aiheuttaa ainoastaan se, että 11 §:n 5 kohdassa linkitys vaikuttaa kovin ohuelta verrattuna 20 luvun sääntelyyn, jossa 11 §:n 5 kohta on yksiselitteisesti mukana. Koska valmiuslaissa muut asiat on linkitetty selkeästi ristiin, olisi olennaista lisätä 11 §:ään vastaava linkitys välttämättömän rakentamisen turvaamiseen. Yksinkertaisinta olisi muuttaa 5 kohdan d alakohta seuraavasti:

”d) energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden, rakennustuotteiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuuteen;”

ja mainita 11 §:n perusteluissa 142 §:n mukainen rakennustuotteiden ostolupa.

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

On erittäin hyvä, että valmiuslaissa säädettäisiin selkeästä prosessista, miten poikkeusolojen olemassaolo todetaan ja miten lisätoimivaltuudet otetaan käyttöön.

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Välttämättömään rakentamiseen tarvitaan työvoimaa. Koskevatko luvut 7 ja 8 työvoiman saatavuutta välttämättömään rakentamiseen? Rakentamista ei ole mainittu pykälissä eikä perusteluissa erikseen. Esimerkiksi 41 §:ssä mainitaan yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämätön toiminta. Perusteluissa mainitaan maanpuolustuksen, väestön

sosiaali- ja terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden taikka muun yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömän toiminnan edellyttämien välttämättömien henkilöstötarpeiden turvaaminen poikkeusoloissa. Voisiko se koskea myös välttämätöntä rakentamista? Voitaasiinko 46 §:n mukaisesti määrätä yleisen työvelvoitteen perusteella joku tekemään välttämätöntä rakentamista? Perustelujen mukaan kysymys olisi maanpuolustuksen, väestön suojaamisen, tai yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömän toiminnan turvaamisesta. Tarkoitetaanko tällä myös välttämätöntä rakentamista? Tulkinnan selkeyden vuoksi perusteluissa olisi hyvä avata, koskevatko pykälät myös rakentamisen resurssointia vai eivät.

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Välttämättömään rakentamiseen tarvitaan työvoimaa. Koskevatko luvut 7 ja 8 työvoiman saatavuutta välttämättömään rakentamiseen? Rakentamista ei ole mainittu pykälissä eikä perusteluissa erikseen. Esimerkiksi 41 §:ssä mainitaan yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämätön toiminta. Perusteluissa mainitaan maanpuolustuksen, väestön

sosiaali- ja terveydenhuollon, toimeentulon tai turvallisuuden taikka muun yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömän toiminnan edellyttämien välttämättömien henkilöstötarpeiden turvaaminen poikkeusoloissa. Voisiko se koskea myös välttämätöntä rakentamista? Voitaasiinko 46 §:n mukaisesti määrätä yleisen työvelvoitteen perusteella joku tekemään välttämätöntä rakentamista? Perustelujen mukaan kysymys olisi maanpuolustuksen, väestön suojaamisen, tai yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömän toiminnan turvaamisesta. Tarkoitetaanko tällä myös välttämätöntä rakentamista? Tulkinnan selkeyden vuoksi perusteluissa olisi hyvä avata, koskevatko pykälät myös rakentamisen resurssointia vai eivät.

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Asumista koskeva luku on selkeä ja onnistunut. Asuminen järjestetään vuokraamalla asuntoja poikkeusolojen ajaksi. Tositilanteessa moni järjestäisi asumisen itsenäisesti siirtymällä väliaikaisesti mökille taikka sukulaisten tai ystävien luo.

Herää kysymys, mitä tapahtuu aseellisen hyökkäyksen jälkitilassa. Entä, jos pitäisikin asuttaa kerralla useamman kaupungin verran asukkaita pysyvästi jonnekin muualle? Pitäisikö asumisen turvaamiseen sisältyä säännökset, joilla voitaisiin turvata mahdollisuus nopeaan evakkojen asuttamiseen niin kuin viimeksi sotien jälkeen? Valmiuslaissa ei säädetä mitään alueidenkäytöstä. Ehtisikö kaavoitus kyllin nopeasti vai olisiko tarpeen luoda hyökkäyksen jälkitilaa varten mahdollisuus rakentaa nopeasti asuntoja kaupunkien omistamille maa-alueille suoraan sijoittamislupaa hyödyntäen? Olisiko siinä tilanteessa kodin saaminen kotinsa menettäneillä perheille tärkeämpää kuin kotinsa säilyttäneiden osallistuminen ja vuorovaikutus omaa elinympäristöään koskeviin asioihin?

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kieltö) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Välttämättömän rakentamisen turvaamista koskevia pykäläiä harjoiteltiin Rakennuspoolin valmiusharjoituksissa vuonna 2024. Luku näyttäisi noudattavan viimeisiä koeponnistettuja pykäläiä. Näin ollen on tiedossa, että tämän luvun pykälät toimisivat oikeasti käytännössä eikä pykäläiä ole siksi syytä lähteä suuremmin muuttamaan.

141 § Rakentamisen aloitus- ja jatkamislupa

Pykälässä mainitaan, että kunnan rakennustarkastaja voi peruuttaa myöntämänsä aloitus- ja jatkamisluvan, jos välttämättömä rakentamista ei voida muutoin turvata. On hyvä, että tämä mainitaan säännöksessä erikseen. Poikkeusoloissa voi tulla eteen tilanne, jossa aloitus- ja jatkamislupien myöntämisen jälkeen joudutaan tilanteeseen, jossa priorisointi joudutaankin tekemään uudelleen, sillä vähäiset resurssit joudutaan allokoidaan uudelleen vielä johonkin tärkeämpään. Rakentamislain mukaisen rakennuskohteen rakentamisen rakennustarkastaja voisi tuki keskeyttää rakentamislain 146 §:n nojalla, kuten normaalioloissakin, mutta rakentamislain normaaliolojen sääntely ei koske infrarakentamista. Siksi on todella hyvä, että luvan peruuttamisesta säädetäisiin valmiuslain 141 §:ssä. Tätä voisi ehkä avata perusteluissa.

Pykälän 5 momentin lopussa säädetään velvollisuudesta määritellä alueellisesti ja valtakunnallisesti merkittävät hankkeet valtioneuvoston asetuksella. On hyvä, että säännös on velvoittava ja asetus on annettava. Näin vältetään tulkintaepäselvyydet siitä, minkä tahon on tehtävä priorisointi. Asetuksen antamista varten perusteluissa on jo hyvä listaus siitä, mitkä hankkeet olisivat alueellisesti ja mitkä valtakunnallisesti merkittäviä. Tämä asetus olisi syytä valmistella ”pöytälaatikkoon” valmiiksi, jotta se olisi annettavissa viipymättä valmiuslain käyttöönoton jälkeen.

142 § Rakennustuotteiden ostolupa

Pykälän 3 momentin mukaan kunnan rakennustarkastaja voi velvoittaa ilman aloitus- tai jatkamislupaa jääneen elinkeinonharjoittajan luovuttamaan säännöstelyn alaisia rakennustuotteita 141 §:n 3 momentissa tarkoitettuun välttämättömään rakentamiseen. Joku voi 142 §:n lukemalla päästä käsitykseen, että luovutus voisi olla vastikkeeton. Näin ei tietenkään voi olla, vaan luovutus tapahtuisi aina korvausta vastaan. Siksi asia olisi hyvä lisätä itse pykälään, vaikka se käykin ilmi perusteluista.

Rakennustuotteiden ilmoitusvelvollisuus koskisi 144 §:n mukaan elinkeinon harjoittajien lisäksi myös luonnollisia henkilöitä. Poikkeusoloissa olisi mahdollista ja jopa todennäköistä, että pientaloja jäisi ilman jatkamislupaa. Osa luonnollisista henkilöistä rakentaa itse omat pientalonsa eikä tilaa niitä elinkeinonharjoittajalta. Myös tällaiselle pientalotyömaalla saattaisi olla rakennustuotteita, jotka myös olisi voitava hyödyntää säännöstelyn alkaessa. Asian voisi muotoilla pykälään esimerkiksi seuraavasti:

”Kunnan rakennustarkastaja voi velvoittaa ilman aloitus- tai jatkamislupaa jääneen elinkeinonharjoittajan tai luonnollisen henkilön luovuttamaan korvausta vastaan säännöstelyn alaisia rakennustuotteita 141 §:n 3 momentissa tarkoitettuun välttämättömään rakentamiseen. Tässä tarkoituksessa kunnan rakennustarkastaja voi velvoittaa elinkeinonharjoittajan tai luonnollisen henkilön myös purkamaan keskeneräiseltä työmaaltaan edellä tarkoitettuja tuotteita, jos se on välttämätöntä säännöstelyn tavoitteiden toteuttamiseksi.”

Pykälän 142 §:n perusteluissa ei mainita, miten ostotapahtuma rekisteröitäisiin. Asiaa voisi pohtia valmiiksi. Mahdollisia vaihtoehtoja voisivat olla esimerkiksi hyödyntää järjestelmää, jota posti käyttää lähetyksiä luovuttaessaan tai jokin muu tapa rekisteröidä ostotapahtuma lupatunnusta käyttäen sen jälkeen, kun henkilön henkilöllisyys olisi tarkistettu. Ostolupa voisi olla esimerkiksi mobiilisovellus tai jos huolena on sähköisten järjestelmien toimimattomuus, tuloste sähköisestä järjestelmästä.

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuuosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuuosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Työryhmän mietintö on kirjoitettu jo valmiiksi hallituksen esityksen muotoon laajoine perusteluineen. Mietintö antaa erinomaisen pohjan valmiuslain uudistamiseksi.

Rakennusteollisuus RT ry kannattaa edellä mainituin huomioin työryhmän mietintöä ja toivoo, että valmiuslaki etenee mietinnön pohjalta joutuisasti eduskunnan käsiteltäväksi.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

-

Martinkauppi Kirsi
Rakennustuoteteollisuus RTT ry/Rakennusteollisuus RT